

PHILIPPE VAN PARIJS verdedigt het vrije woord, de belangrijkste bron van hoop

Vrij spreken en echt luisteren, over alle grenzen heen

Wie ben ik om een Vlaamse, anti-clericale, literaire prijs te durven ontvangen, of toch iets dat soms zo omschreven wordt? Wie ben ik om een prijs te ontvangen die in 1951 gesticht werd uit woede omdat een pastoor *Het boek van Joachim van Babylon* te gevaarlijk had bevonden voor het Vlaamse volk? Geen Vlaming, geen "vrijzinnige", en helemaal geen letterkundige. Slechts een Brusselse filosoof die reeds 57 jaar ononderbroken in het Franstalige katholieke onderwijs zit. En toch kom iemand misschien reeds vermoeden dat die prijs ooit tot mij zou komen wanneer ik in 1968 in retorica zat op de Collège du Sacré Coeur in Ganshoren en in een opstel Marnix Gijsen vurig verdedigde tegen een katholieke criticus die zijn *Joachim van Babylon* een "gevaarlijk" boek vond. In de marge schreef de leraar Nederlands met een rode pen: "Z.G. 9/10."

Dat ik deze Arkprijs mag ontvangen heeft ongetwijfeld iets te maken met het feit dat ik leraars heb gehad die ervoor gezorgd hebben dat ik na twaalf jaar Collège du Sacré Coeur niet alleen in staat was het boek te lezen en ervan te genieten maar me ook vrij voelde om over dat boek te schrijven wat ik echt dacht. Ons vrije woord heeft veel te danken aan de leerkrachten die ons hebben leren lezen, ook in andere talen, en kritisch denken, ook in katholieke colleges. Mijn dankwoord is ook tot hen gericht, en tot de vele collega's in Brussel, in België en in de hele wereld die het vrije woord hebben aangewakkerd, aangemoedigd, verbeterd, verstevigd, zodat het ook decennia later nog door hun oud-leerlingen uitgesproken en verdedigd kan worden.

Vrijheid van anderen

Het vrije woord verdedigen betekent zijn eigen mening uitdrukken, ook en vooral wanneer die de pensée unique van het tijdperk tegenspreekt, of die van zijn eigen gemeenschap, of de orthodoxe antipensée-unique van zijn eigen clubje; ook en vooral

wanneer de waarheid niet prettig is en politici en media die daarom niet zo graag vertellen. Maar het vrije woord verdedigen betekent ook de vrijheid van anderen verdedigen om dingen te zeggen waar we zelf niet mee akkoord gaan, bijvoorbeeld het recht van Aartsbisschop Léonard om te zeggen dat homoseksualiteit een ziekte is zonder het risico te lopen daar een taart in zijn gezicht voor te krijgen; of het

mij abrupt ontnomen door Rector Mgr Massaux: te subversief, vond hij in het licht van de klachten die hij gekregen had, niet kritisch genoeg over marxisme bijvoorbeeld, en niet genoeg in de filosofische stijl van de man die ik verving. Nu zit het anders. Mijn cursus Economische, sociale en politieke ethiek werd laatst door mijn faculteit verplicht gemaakt voor haar meer dan 500 derdejaarsstudenten. Het hoogtepunt ervan

doende, mag daar gerust voor gesanctioneerd worden. Door verlies aan respect in zijn peergroup. Door waardigheid in bredere kringen.

Ook woorden waarvan men denkt, of zelfs weet dat die waar zijn, worden soms beter nooit uitgesproken, omdat die nutteloos kunnen kwetsen, bijvoorbeeld, of onvermijdelijk misbegrepen zullen worden, of een moeizame verzoening zullen saboteren. De Deense karikaturen van Mohammed mogen gerust grondwettelijk beschermd blijven door de vrijheid van meningsuiting. Maar tussen de vele dingen die een journalist of een medium wettelijk het recht heeft te zeggen moet er voortdurend geselecteerd worden. Niet alleen om valsheid te verwijderen. Sommige kwetsende waarheden zijn niet belangrijk genoeg om gezegd te moeten worden. En de manier waarop men potentieel kwetsende dingen vergt ook de grootste aandacht. Dit is geen onderdrukking van het vrije woord. Dit is een belangrijk en legitiem aspect van wat het betekent een goede journalist te zijn, en ook van wat het betekent zich als burger op een verantwoordelijke wijze openbaar uit te drukken.

Op deze wijze gebruikt is het vrije woord een bron van hoop, eigenlijk de allerbelangrijkste bron van hoop, voor onze maatschappij en voor onze wereld. Het is door eerlijk met elkaar te praten, door naar elkaar aandachtig te luisteren, over alle grenzen heen, tegen alle vooroordelen en cordons sanitaires in, dat we gedwongen worden onze beweringen te ondersteunen en onze stellingen te rechtvaardigen, dat we verplicht worden te trachten aan te tonen dat wat we zeggen waar is en wat wij eisen fair. Schijnheiligheid kan daar een rol in spelen. Maar ook dat kan helpen. En er is geen andere weg. De weg van het woord dat men tot anderen richt nadat men naar hen heeft geluisterd, om begrepen te worden, om te overtuigen, ongebonden maar beheerst, verantwoordelijk maar vrij.

De bereidheid om mensen afwijkende dingen te laten zeggen en om naar die mensen kritisch te luisteren is even belangrijk voor de verdediging van het vrije woord, als zelf van die vrijheid gebruik te maken

recht van anderen om te beweren dat het integendeel heteroseksualiteit is die een ziekte is, of het recht te beweren dat Asjkenazische Joden gemiddeld een hoger IQ hebben dan Sefardische Joden, of blanken dan zwarten, of Aziaten dan Europeanen; en zelfs het recht om een creationist of een negationist te zijn zonder een berufsverbod te krijgen of in de cel te eindigen.

Die bereidheid om mensen afwijkende dingen te laten zeggen en om naar die mensen kritisch maar toch écht te luisteren is even belangrijk voor de verdediging van het vrije woord, als zelf van die vrijheid gebruik te maken. Die bereidheid doorgeven aan mijn studenten heb ik overigens altijd als een centraal element beschouwd in mijn rol als prof. Niet meteen met groot succes. Mijn eerste leeropdracht aan de UCL was de cursus filosofie aan 250 eerstejaarsstudenten. Ik deed dat als plaatsvervanger van collega André Léonard, nu Aartsbisschop André-Joseph Léonard, toen hij directeur was van het seminarie van Louvain-la-Neuve. Maar na drie jaar werd die cursus

is de dialoog die elk jaar plaatsvindt tussen de studenten en vooraanstaanden die veel van elkaar (en dus ook vaak van mij) verschillen: zo hebben we Etienne Vermeersch en Dyab Abou Jahjah te gast gehad, Riccardo Petrella en Jean-Pierre Hansen, François Houtart en Nabil Ben Yadir, Béatrice Delvaux en Bart De Wever. En volgend jaar, waarom niet, André Léonard.

Zelfcensuur

Die vrijheid van afwijking beschermen tegen de dictatuur van de politieke correctheid is van groot belang. Maar hieruit volgt niet dat alles goed is om uit te spreken, ook leugens, ook beledigingen. Er is geen beschaving zonder zelfcensuur. Men mag niet zomaar dingen vertellen zonder te checken of die waar zijn, vooral wanneer men een prof is, of een navorsers, of een journalist, of een blogger, of een vrijwillige medewerker van Wikipedia, of zelfs maar een bescheiden twitteraar. En wie dat niet doet, of onvol-

• Philippe Van Parijs is filosoof, verbonden aan de Université Catholique de Louvain (UCL).

• Dit is een ingekorte versie van het dankwoord dat Van Parijs uitsprak ter gelegenheid van de uitreiking van de Arkprijs van het Vrije Woord 2011, gisterenavond in Antwerpen.

BEN CAUDRON: LinkedIns succesvolle beursintroductie roept (nare) herinneringen op

Alles komt terug, ook de internetzeepbel

Alles komt terug, zo vertellen ons de filosofen en die ene oudere die er nog in slaagt gehoord te worden in deze jachtige tijden. Nemen we even aan dat er een grond van waarheid verscholen zit in de uitspraak. Komt dan ook het minder wenselijke terug? En wil dat dan zeggen dat we per definitie nooit iets leren uit het verleden, hoe recent ook?

Tien jaar geleden trok Alan Greenspan, de toenmalige hoge pief van de Federal Reserve, de stekker uit de internethype en gaf de pessimisten onder ons alle redenen van de wereld om het einde van het internet te prediken. Ondertussen weten we dat het niet zo'n vaart zou lopen en dat vooral financiële hebzucht en blind geloof knauwen kregen toegediend. Het web zelf gaf amper een krimp en bleef verder groeien, weliswaar onder steeds wisselende vlaggen (herinnert iemand zich nog 'Web 2.0'?).

Vorige week werd voor het eerst een koploper uit de 'social media' naar de beurs gebracht. Aangezien de 'sterren' Facebook en Twitter niet direct geneigd leken 'publiek te gaan', was het LinkedIn, het social network voor professionals, dat met de eer ging lopen om als eerste 'social mediameerk' de beurs te bestemmen.

Zoals het een goeie internet-IPO betaamt, werd de modale analist bijna gek van het koersverloop. Het aandeel, dat door de vrienden-bankiers werd gewaardeerd aan 45 dollar, bleek bij opening van de beurs direct van de hand te gaan tegen 83 dollar (heeft hier een bankier zijn klant

wat gerold?), om te stijgen tot 122 dollar en af te kloppen op 94 dollar. Wat het bedrijf, met 100 miljoen gebruikers, zo'n slordige 7 tot 9 miljard dollar waard maakt. Niet slecht voor een bedrijf dat vorig jaar 15 miljoen dollar winst maakte.

Het kan niet anders of dit roept herinneringen op. Aan Netscape bijvoorbeeld, het bedrijf dat destijds de aftrap gaf voor de eerste internetbubble. Netscape had een paar herkenbare kenmerken: een sterk idee (we maken een browser waarmee ook gewone mensen het web op kunnen), een blind geloof in eigen kunnen (vraag Microsoft wat ze van de Netscapementaliteit vonden) en de dwingende neiging de wereld te veroveren. Zeuren over zakencijfers deed je beter niet, dat was zo 'old economy'.

Toen analisten opmerkten welke geldstroom kon gegenereerd worden door een bedrijf dat nog in de luiers zat en alleen had bewezen dat veel, zeer veel mensen hun browser wilden downloaden, besloten ze dat ze dit feest niet aan zich konden laten voorbijgaan en investeerden massaal in elk bedrijfje dat zo slim was 'dot-com' toe te voegen aan de bedrijfsnaam. Tot Greenspan de pret dus vergalde (of de nodige correcties aanbracht, het hangt er maar van af hoe je een en ander wil bekijken).

Ook de 'mediafrenzy' roept herinneringen op. Het ziet ernaar uit dat we vandaag weer massaal het risico lopen ons doorgaans scherp afgesteld gevoel voor realiteit te verliezen, geil gemaakt door de

belofte van rijkdom.

Zo roepen de analisten om beurt hoeveel Facebook wel waard moet zijn. Als LinkedIn, het kneusje (met business model dat lijkt te werken) 9 miljard dollar waard is, dan kan het niet anders of Facebook moet wel 70 miljard waard zijn.

Wie niet duizelt bij die bedragen heeft een achternaam die met een kleine letter begint, is te jong om veel herinneringen te hebben of leidt aan acute amnesie. Zeker als het nog steeds zeer onduidelijk is welk duurzaam model zal zorgen voor de inkomsten van Facebook.

LinkedIn heeft een banvloek opgeheven. Het succes van de beursintroductie laat immers zien dat er weer veel gretigheid bestaat bij investeerders om hun kapitaal te laten aangroeien door internetinvesteerders

Het hoeft ons dan ook niet te verbazen dat de stouten onder ons de idee opperen dat we voor een nieuwe internetzeepbel staan. Eentje die alweer pijn zal doen als ze uit elkaar spat. Want dat doen ze, die bubbles. Vroeg of laat ben je eraan voor de moeite en zie je hoe je blinde zoektocht naar 'steeds sneller steeds meer' je berooid achterlaat. We kunnen alleen hopen dat deze keer minder mensen hun huis hypothekeken. Dan hebben ze dat toch nog.

En wedden dat ook deze keer alweer een hoop mensen zeer verbaasd zullen zijn als hun centen plots verdwijnen? Dat mag ons nog meest van al verbazen, aangezien we eigenlijk al lang kunnen weten wat er te gebeuren staat. Het volstaat het onvolprezen boek *Technological Revolutions and Financial Capital. The Dynamics of Bubbles and Golden Ages* van Carlota Perez te lezen. In haar boek wijst Perez op overtuigende manier naar dé constante in dit verhaal, de cyclus. Die gaat ongeveer als volgt: Tijdens de laatste 240 jaar dienden zich vijf fasen aan in de ontwikkeling

van het kapitalisme. Die fasen worden gekenmerkt door een technologische revolutie, en kennen een wekerend cyclisch verloop dat begint met een periode van *free market* (waarin financiële injecties het verschil tussen leven en dood betekenden), waarop financiële waanzin volgt. Zodra de terugslag is verwerkt, breekt een periode van consolidatie en relatieve rust aan. Tot een nieuwe technologie de mallemlen weer doet draaien. In één opzicht wijken de gebeurtenissen

• Ben Caudron is internetpionier en Social Media Expert, oprichter van ben.caudron.

• Nu LinkedIn met succes de beurs heeft bestormd, vrees Caudron voor overmoedigheid van investeerders.

van de laatste dagen af van Perez' model: hoe graag we het ook geloven, vanuit technologisch perspectief kan je de social media bezwaarlijk een 'revolutie' noemen (en of hun maatschappelijke consequenties revolutionair zullen blijken, blijft nog even afwachten). Feit blijft wel dat LinkedIn een banvloek heeft opgeheven, eentje die na de eerste gebarsten zeepbel werd afgekondigd. Het succes van de beursintroductie laat immers zien dat er weer ontzettend veel gretigheid bestaat bij investeerders om hun kapitaal te laten aangroeien door internetinvesteerders.

Als die gretigheid opnieuw omslaat in stupiditeit en weer massaal geïnvesteerd wordt in bedrijven die de aandacht niet waard zijn, sterven we opnieuw af op gekneusde knieën. Deze keer zit ik alvast niet langer midden in de storm, en opteer ik voor de comfortabele plek aan de zijlijn. Ik geniet er van het zicht, maar maak me stiekem toch een beetje zorgen. Wegens het onafwendbare?